

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПЛАН м. ТРОСТЯНЕЦЬ

ТОМ 2

**Книга 1
ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ ОПОРНИЙ ПЛАН**

Пояснювальна записка

2013

Книга 1

ЗМІСТ

Текстова частина

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНИЙ ТА ПЛАНУВАЛЬНИЙ РОЗВИТОК МІСТА	7
1.1. КОРОТКА ІСТОРИЧНА ДОВІДКА	7
1.2. ПРИРОДНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСЦЕВОСТІ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ СВОЄРІДНІСТЬ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОСТОРОВОЇ ПОБУДОВИ НАСЕЛЕННОГО ПУНКТУ	17
1.3. АНАЛІЗ ІСНУЮЧОЇ ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ НАСЕЛЕННОГО ПУНКТУ	18
РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА ОЦІНКА ТЕРИТОРІЇ НАСЕЛЕННОГО ПУНКТУ	18
2.1. УЗАГАЛЬНЕНА ОЦІНКА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НАСЕЛЕННОГО ПУНКТУ	18
2.2 ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ЗАПОВІДНИКИ, ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ, ОБ'ЄКТИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	28
2.3 АНАЛІЗ ЗОН ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ, ЩО Є ДІЮЧИМИ НА ЧАС СКЛАДАННЯ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНОГО ОПОРНОГО ПЛАНУ	32
2.4. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИЧНИХ АРЕАЛІВ НАСЕЛЕННОГО ПУНКТУ	32
3. ПЕРЕЛІК ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	35
4. НАТУРНА ФОТОФІКСАЦІЯ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРНО СПАДЩИНИ	37
5. ГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ	
ДОДАТКИ	

Авторський колектив

Розділу «Історико-архітектурний опорний план та визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування»:

Науковий керівник Т.Нечасва

Начальник управління генерального
плану міста КО «Інститут Генерального
плану м.Києва» О.Андреев

Головний архітектор проекту В.Олійник

Відповідальний виконавець Ю.Поштаренко

Головний спеціаліст С.Дем'янченко

Вступ

Історико-архітектурний опорний план м. Тростянець Сумської області розроблено на підставі завдання на виконання вказаних науково-дослідних робіт, затвердженого 31 січня 2013 року в межах виконання проекту Генерального плану м. Тростянець.

Об'єктом дослідження є розпланування, характерні особливості забудови та ландшафт історичного місця. Географічні межі досліджень визначаються проектними адміністративними межами м. Тростянець.

Мета досліджень полягає в розробці історико-архітектурного опорного плану та науковому обґрунтуванні меж історичного ареалу. Для досягнення цієї мети вирішуються такі завдання:

- відзначення особливостей природної складової території міста, що впливають на своєрідність розпланування та просторової побудови;
- визначення етапів містобудівного розвитку та їх наслідків в розплануванні та забудові міста;
- характеристика історичних територій та виявлення історичного ареалу (ареалів);
- виявлення середовищного зонування історичного центру;
- аналіз архітектурно-просторової композиції і пейзажно-видової структури історичного центру;
- складання комплексної історико-культурної оцінки території міста;
- розкриття характерних рис і цінності сукупності об'єктів культурної спадщини;
- аналіз діючого охоронного зонування, тощо.

В основу досліджень закладається принцип оцінки спадщини, як системного утворення, в якому об'єктом охорони і використання є територія з усім різноманіттям властивих їй елементів спадщини, формами традиційної культурної та господарської діяльності, історично усталеною

системою забудови та розселення, в якій окремі об'єкти культурної спадщини можуть бути збережені лише у зв'язку з історичним оточенням.

Проект виконано у відповідності до діючих законодавчих, нормативних та методичних документів України, зокрема:

- Закон України «Про ратифікацію Конвенції про охорону архітектурної спадщини Європи»,

- Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»

- Закону України «Про основи містобудування»

- Закону України «Про охорону культурної спадщини»

- Закону України «Про охорону археологічної спадщини»

- Закону України «Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації

- Земельного кодексу України

- Постанов Кабінету Міністрів України:

«Про затвердження Списку історичних населених місць України» від 26.07.2001 №878,

«Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць» від 13.03.2002 за №318,

«Про затвердження порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України» від 27.12.2001 р. за №1760,

«Порядку проведення експертизи містобудівної документації», затвердженого Постановою від 20.20.2000 №1577,

«Про затвердження Порядку розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій природо-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення» від 25. 08. 2004 №1094.

- ДБН 360-92**,

- ДБН Б.2.2-3-2012.
- ДБН Б.1.1-15:2012 «Склад та зміст Генерального плану населеного пункту»;

Розділ 1. Історичний та планувальний розвиток міста

1.1 Коротка історична довідка

Місто Тростянець - адміністративний центр Тростянецького району, місто районного значення, розташоване на відстані 60 км від обласного центру м.Суми. Місто Тростянець віднесене до категорії малих міст.

Загальна площа території м. Тростянець, згідно форми 6-зем становить 2765,23га, а їх розподіл за функціональним призначенням наступний:

- під житловою забудовою – 462,3 га;
- підприємства та організації транспорту – 71,6 га ;
- землі промислових, комунально-складських підприємств –158,5га;
- землі громадського призначення, площі – 83,3 га;
- землі комерційного використання -21,87 га;
- землі лісогосподарських підприємств – 763,54 га;
- землі природоохоронного призначення – 67,12 га;
- землі МО – 2,03 га;
- сільськогосподарськи землі – 112,3 га;
- землі під водою (річки, струмки, озера, ставки) -72,6 га;
- землі відкриті без рослинного покриву – 27,49га;
- землі запасу (відкриті заболочені землі, луки та інші) – 922.58 га

Через територію міста проходить автодорога Глухів - Харків, та залізнична магістраль Ворожба - Суми - Харків. Залізнична станція «Смородине» є одним зі значних залізничних вузлів Сумської області.

Заснували Тростянець переселенці з Правобережної України у 1660 році. Початково поселення знаходилося в районі сучасної вулиці Франка (в народі місцевість має назву «цвинтар»). Саме тоді у селі було споруджено перший храм, присвячений Вознесінню Господньому, Згідно урядового рішення переселенці наділялися землею та угіддями. Спочатку Тростянець

називався слободою. Його населення не було закріпаченим і мало певні пільги.

Тростяницями в старовину на Україні називали заболочені місця, густо зарослі різною болотною рослинністю. Річка Тростянець (Тростянка) протікала серед пишних дібров зі столітніми дубами. Вона впадала в річку Боромлю, яка вже з 1571 року використовувалася путивльською "сторожею" як водний шлях, яким пливли сторожеві пости охороняти кордони від нападів кримських татар.

У 1647 році белгородський воєвода М.І.Білосельський при огляді річки Ворскли і її притоків зазначив: "А колодезь Тростянец идет по ржавцу, переехать по нему не мочно, а поперек ево 100 сажени и на том колодезе быть острогу. А около колодезя Тростянца черного большого лесу до речки Ворсклы до старой засеки 8 верст и в том большом лесу быть засеке до речки Ворсклы и до старой засеки".

Місцеві краєзнавці обґрунтовують назву села від річки, яка протікала тут і на сьогодні не збереглася. На карті генерального межування Охтирського повіту Харківського намісництва за 1787 рік, нанесено річку "Тростянецкий ручей", що витікала із урочища Нескучне. У поясненні до карти говориться, що Тростянець знаходився на правому березі річки Боромлі і струмка Тростянця, Напевно, цей струмок був дуже зарослий очеретом, від чого і пішла його назва. У часи Київської Русі очерет називали тростій. Звідси - і назва Тростянець.

Відомий дослідник назв населених пунктів А.П.Коваль стверджує, що село Тростянець Сумської області заснували селяни-втікачі, вихідці з села Тростянця на Вінниччині і найменували його назвою свого рідного села.

Селище Тростянець (Вінницька область) існує і сьогодні та розташоване на річці Тростянці (басейн Південного Бугу), від якої й дістало свою назву. Вперше згадується у 1598 році. За переказами, у давнину село Тростянець лежало трохи далі на південний схід від сучасного. Воно було пограбоване і спалене. Та пройшов час, і люди знову почали поселятися в

долині річки Тростянець, на теперішньому місці. Нове село довгий час звалося Адамгород. Та, зрештою, йому повернули його старовинну назву.

Крім цього селища на Вінниччині, є по два Тростянці у Львівській, Івано-Франківській, Рівненській та Чернігівській областях. Біля Полтави знаходиться село Великий Тростянець. Є також Тростянці в Закарпатті та Белгородській і Мінській областях відповідно Російської Федерації та Білорусі.

З часу заснування Тростянець упродовж 120 років входив до Охтирського полку, потім – до Охтирського повіту (1780-1939 рр.), які в різні часи перебували у складі Київської, Белгородської, Слобідсько-Української губерній та Харківської губернії та області. З 1939 р. Тростянець входить до складу Сумської області як районний центр, за винятком 1962-1965 рр., коли у зв'язку з укрупненням районів перебував у складі Охтирщини.

До розряду населених пунктів міського типу село Тростянець було зараховане постановою Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого комітету від 25.02.1925 р. 5 травня 1939 р. Оргкомітетом Президії Верховної Ради УРСР по Сумській області ухвалено постанову №340 «Про перетворення селища міського типу Тростянець у місто».

Землями навколо Тростянця спочатку володіли його жителі: козаки і посполиті. У 1682 році згідно царського указу всі ці землі передаються Охтирському полковнику І.І.Перехрестову за вірну службу Росії. У 1704 році він потрапив у немилість до Петра I, і всі його землі і маєтки відібралися в казну, за винятком хутора Жигайлівки, де - він жив.

У 1720 році імператор Петро I подарував Тростянець своєму духівнику, протоієрею Тимофію Васильовичу Надаржинському, який став одним із найбільших землевласників краю. Отець Тимофій Надаржинський мав велику довіру в російського імператора, адже саме він 1708 року допоміг агентові генерального судді Гетьманщини Василя Кочубея Петрові Яковлеву дістатися до Петра I. Агент мав інформацію щодо таємних перемовин гетьмана Івана Мазепи з польським королем Станіславом

Лещинським про утворення спільної держави на засадах Гадяцького договору 1658 року.

Син священика Йосип Надаржинський у 1744-1750 роках звів мурований храм на честь Благовіщення Пресвятої Богородиці, що в народі досі зветься «Білою церквою». Споруда поєднала в собі риси раннього класицизму та бароко. Використовується дотепер як православний храм.

А в 1749 році четверо синів-спадкоємців Надаржинського побудували поруч із головною садибою Круглий двір – овальну, схожу на фортецю споруду з чотирма баштами, в якій поєдналися елементи готики та українського бароко. Вважається, що за задумом це й була фортеця, бо в одній з башт розташовувався колодязь, а в іншій зберігалися запаси їжі та смоли на випадок облоги. Навіть якщо так, то жодного разу фортеця не використовувалася за військовим призначенням. Наразі ця пам'ятка вважається найдавнішою зі збережених громадських споруд Слобожанщини. Вона не має аналогів у цій частині України, скоріше нагадуючи про колізей та інші античні арени-амфітеатри для влаштування видовищ, ніж про традиційну для регіону архітектуру XVIII століття.

З 1729 року Тростянцем володіли нащадки Надаржинського по чоловічій лінії, а з 1820 року - нащадки по жіночій лінії роду Корсакових (Олександра Надаржинська, володарка Тростянця, вийшла заміж за генерала Корсакова). На початку 40-х років XIX ст. селом став володіти рід князів Голіциних (донька генерала Олексія Корсакова вийшла заміж за князя Василя Голіцина). Будівля Круглого двору в ті часи використовувалася для різних господарських потреб (зокрема, як стайні), проведення театральних і циркових вистав, тут розміщувалися житлові приміщення для «танцюристок кріпацького балету» та обслуги господарів маєтку.

У 1868 році князь Олексій Васильович Голіцин продав Тростянецький маєток Петербурзькому купцю першої гільдії А.А.Марку, який згодом перепродав його у 1874 році статському раднику Леопольду Єгоровичу Кенігу. Населення Тростянця, хоча повільно, але зростало. Про це свідчать

такі дані: у 1730 р. – 2326, 1773 р. – 2119, 1880 р. – 2161, 1911 р. – 4241 мешканців.

Серед населених пунктів краю за чисельністю жителів с. Тростянець займало четверте місце (після Боромлі, Білки, Жигайлівки). Населення постійно займалося землеробством і скотарством, а також ремеслами: чинбарним, теслярським, ткацьким, ковальським. Розвиваються промисли: млинарство, чумацтво, ґуральництво, броварство, виробництво селітри.

У 1832 році працював поміщицький мідний завод по виробництву кубів і труб. У 1845 році князем Олексієм Васильовичем Голіциним був заснований винокурний завод. У 1866 році завод мав два кінських приводи і один змійовик. Працювало 7 робітників. Вироблялося 15960 відер хлібного вина, яке продавалося в основному в Белгороді і Ростові по 85 коп. за відро на суму 13566 крб. сріблом. З 1846 року також працювали пивоварний і селітровий заводи та полотняна фабрика.

У 1847 році О.В.Голіцин заснував у Тростянці цегляний завод. У 1866 році тут випалювалося до 150 тис. цегли, що використовувалася для своїх потреб.

У 1847 році князем О.В.Голіциним був побудований цукровий завод. У 60-х роках XIX століття заводом вироблялося щорічно продукції на 50 тис. крб.

У 1863 році працювало вже два цегляних заводи. З 1874 року власником Тростянецького маєтку став Л.Є. Кеніг, який поряд із цукровим заводом побудував рафінадний.

На середину XIX століття припадає й перебудова панської садиби Надаржинських, збудованої 1762 року. Спершу маєток спробував перетворити на «княжий палац» Голіцин, зводячи довкола ансамбль споруд у стилі класицизму та облаштовуючи парк.

У 1877 році було завершено будівництво залізниці, що зв'язувала Тростянець із Харковом і Сумами.

У 1904 році в Тростянці були дві канатні фабрики, якими володіли відповідно Садовський і Митрофан Максимович Артунов. Тут працювало декілька підприємств Л.Є. Кеніга: цукровий, рафінадний, лісопильний, паркетний, цегельний, винокурний заводи та спиртове відділення винокурного заводу і паровий млин. Продовжувала діяти екіпажна майстерня Т.А.Блохи.

У 1910 році працювала Тростянецька поштова станція, що утримувалася селянином Іваном Трохимовичем Бельським. У ній було 15 коней, на утримання яких витрачалося 2850 крб. У середньому щомісячно із станції здійснювалося до 300 виїздів, а щоденно - до 10.

Зростала торгівля. На початку ХХ століття у місті працювало 28 торгових закладів, щотижневий базар.

У другій половині ХІХ століття діяло три ярмарки: Перполовінський - удень преполовіння П'ятидесятниці, Іллінський - 20 липня і Покровський - 1 жовтня. На початку ХХ століття працювало вже чотири ярмарки.

Перша школа відкрилася при церкві у 1700 році. У 1732 році у цій церковноприходській школі було всього два учні.

У 1876 році було відкрито двокласне земське училище, що розміщувалося у звичайній селянській хаті, покритій очеретом. Училище відвідувало 10-12 учнів (це нинішня перша школа).

У 1908 році почалися заняття у початковій школі на станції Смородине. Вона була збудована і утримувалася Міністерством залізничного транспорту. Тут навчалися діти працівників залізниці від станції Баси до Гутів. Першим завідувачим був Костянтин Максимович Самеников. Протягом трьох років початкову освіту здобували 80 учнів.

У 1910 році почала працювати початкова школа, що була збудована для дітей деревообробників на кошти паркетної фабрики Л.Є.Кеніга (сьогодні це приміщення дитячої юнацької спортивної школи). Їй було присвоєно ім'я поета Я.Щоголева.

На 1913 рік у Тростянці працювали двокласне училище, церковно-приходська школа, однокласне училище та приватна школа пані Іваницької, де навчалися діти службовців фірми "Л.Є.Кеніг і спадкоємці" і потім продовжували навчання в середніх навчальних закладах. Усі школи Тростянця та багатьох навколишніх сіл отримували щорічно значну фінансову допомогу від фірми Кеніг. За кожною від адміністрації фірми були закріплені попечителі (опікуни). Службовці фірми ставили питання про відкриття в Тростянці середнього навчального закладу, але в той час ця мрія не була здійснена.

Літні ясла вперше були відкриті у 1904 році із того часу діяли щорічно до другої російської революції. Як правило, вони розміщувалися в земських або церковноприходських школах. Виключенням були лише Тростянець і Кам'янка, де для них використовувалися наймані приватні будинки. Всі ясла, крім Тростянецьких, були влаштовані на кошти повітового і губерньського земств. Для утримання Тростянецьких ясел Тростянецькою економією "Л.Є.Кеніг і спадкоємці" щорічно виділялося по 500 крб. Кожними яслами керувала завідувача, Двоє їх було лише у с. Тростянці, де перебувало 415 дітей. Завідуючих, нянь, кухарок у кожних яслах було по 3-4, у Кам'янці і Семереньках - по 5, Тростянці - 8 чоловік. Тривалість роботи ясел дорівнювала 17 дням і відбувалася у найбільш завантажений період сільськогосподарських робіт з 25 червня по 14 липня. Діти віком до двох років становили 15%, до 7 років - 57% і більше 7 років - 28%. 75% дітей були із бідних 25% - із заможних сімей. У 1910 році яслами завідували: у Боромлі - вдова лікаря О.А.Сукачова, у Жигайлівці - В.І.Дорошенко, у Смородиному - В.І.Бельська, в Білці - О.Яценко, в Тростянці - Є.Мальцева і О.Перекилова, в Кам'янці -В.А.Фітільов, у Семереньках - Т.Горбунова.

Леопольд Кеніг — цукрозаводчик, один з найзаможніших підприємців Російської імперії народився 1821 року в родині петербурзьких німців. Його батько, Йоган Георг (1785 — 1856) володів невеличкою пекарнею в німецькому кварталі Петербурга. Своєму синові Леопольду, незважаючи на

обмеженість у коштах, він зміг дати освіту у відомому на той час англійському пансіонаті Гірста. Закінчивши пансіонат у 15 років, мрією Леопольда було продовжити навчання та здобути професію архітектора. Але пожежа, яка сталася в Петербурзі 1837 року, зруйнувала всі плани юнака, знищивши все родинне майно.

Леопольд влаштувався на цукровий завод знайомого своєї родини, де пройшов усю школу цукроваріння. Через 5 років він був вже першим радником у справах і помічником господаря. Власник заводу платив йому найвищу платню, лише б утримати Кеніга у себе.

Після смерті свого господаря, Леопольд перейшов на великий завод відомого підприємця Прокопія Пономарьова та отримав там посаду головного майстра.

1846 року він одружується з Кароліною Пампель. Через два роки після одруження, Кеніг позичає в родини Пампеля 27 тис. рублів на придбання цукрового заводу. На той час це був найменший завод зі всіх 28 існуючих заводів в Петербурзі. За час господарювання Кеніга завод став виробляти майже вдвічі більше цукру, що дало можливість Кенігу вже через два роки повністю розрахуватися з боргами, а через три — вигідно продати своє підприємство. Далі Леопольд орендує завод з вдвічі більшим річним виробництвом. Тоді ж він засновує компанію «Л. Є. Кеніг».

З часом усвідомивши наскільки застаріли технології цукроваріння в Петербурзі, Кеніг їде до Німеччини вивчати прогресивну парову систему цукроваріння, яка там була введена замість вогневої. На цукровому заводі в Гамбурзі він влаштовується простим робітником. Повернувшись до Росії, Кеніг купує ще більший завод в Катерингофі і починає його перебудову та переобладнання за новою технологією. В 1857 завод почав працювати за паровою системою, завдяки чому його продуктивність значно збільшилася. Поступово Леопольд Кеніг стає ключовою людиною в цукровій промисловості Петербурга.

В 1870-х роках Леопольд Кеніг придбав землі в Охтирському та Лебединському повіті Харківської губернії загальною площею близько 40 тис. десятин. В 1870-х роках Леопольд Кеніг стає власником двох цукрових і одного рафінадного заводів в маєтку Тростянець Харківської губернії. В цій самій місцевості також розташовані його паркетна фабрика, винокурний завод і фабрика з виробництва в'язального паперу. Кеніг отримує дозвіл губернатора на встановлення в своєму маєтку електрики, будується дизельна електростанція. Саме за його клопотання через деякий час залізниця проходить через центр маєтку — саме так виникає досі існуюча станція Смородине. У 1881 році в маєтку з'являється власна телефонна станція, ще через три роки — починає працювати нова лікарня.

У Тростянці промисловець добудував до садиби Надаржинських другий поверх, додавши до суворох форм класицизму трохи «творчого безладу».

Про нього писали в газетах: «Известный петербургский сахарозаводчик Кеніг, по усмотрению которого регулируется цена сахара во всей России, понизил цену сахара на июнь на 40 коп. на пуд. Вследствие этого на сахарной бирже заметно было большое возбуждение. Об этом телеграфировали всюду».

За даними 1905 року рафінадні заводи компанії «Л. Є. Кеніг» виробляли 6% всього рафінаду Росії. В той час у Росії діяло 22 рафінадних заводи. Леопольд Кеніг увійшов у двадцятку найбагатших підприємців дореволюційної Росії, загальний дохід його родини становив більше 21 мільйонів рублів.

Леопольд Кеніг помер коли йому було 82 роки (1903). Його спадкоємцями лишилися п'ять синів: Карл, Леопольд, Олександр, Фрідріх та Юлій. 1 січня 1905 року вони організували повне торгове товариство із назвою фірми «Л. Є. Кеніг-Спадкоємці», а з 1 січня 1913 року одноособовим володарем фірми став молодший син — Юлій Леопольдович Кеніг. В це товариство входили всі заводи та підприємства

родини Кенігів: цукрові, цукрорафінадні, винокурні, цегляні, лісопереробні, млини, кінний заводи. На товаристві «Л. Е. Кеніг та спадкоємці» у 1913 році працювали 20 тис. людей.

Нову Вознесенську церкву було збудовано в 1913-1916 роках на кошти Юлія Кеніга. В народі вона дістала назву «Червоної». Храм відрізняється не лише рельєфним фасадом та 40-метровою дзвіницею – його зодчим був ушавлений харківський майстер Олексій Бекетов. Архітектор за своє життя спроектував лише дві культові споруди – Новокаплунівський храм у Харкові та Вознесенський храм у Тростянці. ХХ століття пережила тільки ця церква.

Вся власність родини Кенігів була націоналізована комуністами у 1918 році. Всій родині Кенігів вдалося емігрувати закордон.

Після 1917 року панська садиба була експропрійована та тривалий час використовувалася для потреб дитячого садка. В останні роки тут діють краєзнавчий та художній музеї, ведуться реставраційні роботи.

У 1923 р. створено Краснотростянецьку лісослідну станцію.

У 1957 р. В Тростянці розпочалося будівництво заводу «Електроприлад», де було зайнято дві тисячі працівників – підприємство стало найбільшим у місті.

У 1967 р. в приміщенні цукрового заводу розташувалася шоколадна фабрика «Україна». Починаючи з 1995 року, фабрика входить до складу компанії «Крафт Фудз Україна». Це єдина в Україні шоколадна фабрика з повним циклом виробництва.

Тростянець набув статусу міста лише 1940 року

8 серпня 1943 р. 40-армія Воронежського фронту в ході Білгородська-Харківської наступальної операції захопила залізничну станцію Смородине в м. Тростянець. Першим до міста увійшов танковий батальйон капітана М.В. Шухляєва. У 1983 р. на честь цієї події привокзальна площа отримала назву «Площа ім. 40-ї армії», на ній встановлено танк Т-34.

Меморіальний комплекс «Недоспівана пісня» присвячено насамперед полеглим під час II світової війни радянським воїнам. Але поряд розташовані також монументи на честь ліквідаторів Чорнобильської катастрофи та вояків-афганців.

На даний час місто розвивається, як однопрофільний центр, орієнтований в основному на виробництво продуктів харчування (кондитерські вироби, борошно, мінеральна вода та напої, хлібобулочні та макаронні вироби).

1.2 Природні особливості місцевості, що визначають своєрідність планування та просторової побудови населеного пункту

Місто розташоване в районі лісостепу на терасах річки Боромля і володіє оздоровчими та рекреаційними ресурсами. Для міста характерним є долинно-балочний та яро-балочний рельєф, з яким пов'язаний полого-хвилястий характер поверхні.

До місцевих мінерально-сировинних ресурсів належать поклади глини, річкового піску та значні запаси мінеральних вод.

Борімля (або Боромля) — річка в межах Краснопільського (витоки) і Тростянецького районів Сумської області. Права притока Ворскли (басейн Дніпра).

Довжина річки близько 50 км. Долина трапецієподібна, в середній та нижній течії місцями заболочена. Річище слабозвивисте. Споруджено декілька ставків.

Витоки розташовані на західній околиці села Виднівки. У верхів'ї тече на південь/південний захід, далі повертає на захід, потім знову тече переважно на південь (у пригирловій частині — частково на південний схід). Впадає до Ворскли на схід від села Зарічне. Основні протоки: Люджа

(ліва), Тростянка (права). Пригирлова частина річки розташована в межах Бакирівського гідрологічного заказника.

1.3 Аналіз існуючої планувальної структури населеного пункту

Планувальна структура центральної частини міста сформувалася на основі перетину двох магістральних вулиць – сучасні вул. Горького та Миру. Ця планувальна схема є усталеною і виявляє центральну композиційну роль садиби Кенінга.

Єдиною зміною в планувальній структурі є перетворення базарної площі на сквер з пам'ятником Леніну.

Розділ 2. Комплексна історико-культурна оцінка території населеного пункту

2.1 Узагальнена оцінка культурної спадщини населеного пункту

Садиба Кенінга

Палац цегляний тинькований, фасади, виконані в класицистичній стилістиці з елементами барокко. Він складається з прямокутної у плані центральної двоповерхової частини з короткими крилами, які переходами з'єднуються з одноповерховими, поставленими на погребі, Г-подібними у плані флігелями. Перекриття – рівні, у вестибюлі – хрестові зводи, у підвалах – на півциркульні, планування коридорів здійснене з двостороннім розміщенням кімнат. Фасади рустовані, вікна центральної частини прикрашені мандриками у вигляді карнизу, флігелів – розеток у нішах. Пояс розеток протягнутий вздовж аттика, який завершує фасади крил.

Головний вхід розташований за подовжньою віссю будинку в ложі, фланкірованої колонами. На верхньому поверсі по ширині ложі – тераса, по боках якої розміщені барельєфи. З протилежного фасаду, з боку парку, - вхід у палац через двохярусну терасу, що спирається на колони і нижній ярус, огорожений балюстрадою, верхній – металевою решіткою художньої роботи.

По боках тераси розташовані на верхньому поверсі ніші зі скульптурами. В інтер'єрі збереглися парадні дерев'яні сходи й танцювальний зал, прикрашений ліпленням і скульптурою, каріатидами. На сходах і стінах збереглася ліпнина у вигляді ангелів, що символізують рільництво й тваринництво.

Палац є композиційним центром помістя, від якого збереглися Круглий двір та частина парку.

Круглий двір

У 1749 році Йосип Надаржинський, відставний майор, який у середині XVIII ст. володів Тростянцем, завершив у центральній частині будівництво Круглого двору. Садиба входила до складу величезного помістя й побудована для манежу цирку та господарських потреб. Із елементами готичного стилю, цегляна, овальна у плані з вісями 65 x 85 м.

За зовнішнім виглядом споруда схожа на середньовічний замок із глухими високими стінами й чотирма круглими баштами по периметру. Зі сходу розташовані в'їзні двохярусні ворота у вигляді великої стрілчастої арки з кілевим закінченням та карнизом.

Верхній ярус прикрашений вузькими стрілчастими нішами, схожими на бійниці, і завершується карнизом на кронштейнах. Башти – триярусні зі стрілчастими вікнами, вкриті шатровим дахом із невеликим шпилем.

Архітектурна пам'ятка – найбільш рання громадська споруда східної частини країни, яка збереглася до нашого часу і є унікальною, бо за своєю архітектурою не має в Україні аналогів серед будівель середини XVIII ст.

Після Надаржинських Круглий двір перейшов до Корсакових, а потім – до Голіциних. Шанувальникам мистецтва князь О.В. Голіцин організував із своїх кріпаків три театральні групи – драматичну, циркову, й балетну. У Круглому дворі обладнали арену, а під стінами для глядачів установили трьох'ярусні ложі, що нагадували давньоримський амфітеатр.

У 1916 році журнал "Столица и усадьба" писав, що "в баштах жили циркові артисти і танцівниці балету. Вздовж стін були розташовані конюшні і місця для глядачів. Бар'єри лож не збереглися, але кімнати, де проживали артисти, залишилися майже в попередньому стані. Зараз у них проживають службовці маєтку".

У 1905 році під час капітального ремонту ззовні стіни зміцнили цегляними підпорами – контрфорсами. Тоді ж перекрили дахи башт, встановили подовжені стропила, зробили в стіні залізні двері для виходу на випадок пожежі та прикріпили над вхідною аркою флюгер. Крім того, засипано підземний хід, який з'єднував Круглий двір зі старовинним панським будинком.

Після цього капітального ремонту минуло майже сто років, і архітектурна пам'ятка швидше нагадувала руїни, ніж витвір мистецтва. Більше півстоліття була тут база райспоживспілки. За часів її розміщення сталася пожежа, що знищила все усередині. Почався занепад та руйнування пам'ятки. Неодноразово порушувалося питання реставрації: ще за радянської влади складено проектно-кошторисну документацію. Та змін на краще не відбулося.

У 2000 році за ініціативи районної державної адміністрації колективами підприємств проведені відновлювальні роботи зовнішньої стіни будівлі. А з 2006 року міською радою продовжена реставрація зовнішньої частини, почалися капітальні відновлювальні роботи всередині споруди. За короткий проміжок часу завдяки благодійній участі майже всіх трудових колективів, бюджетних установ, комунальних підприємств зроблено дуже багато.

Благовіщенська церква

Будівництво церкви тривало шість років – з 1744 до 1750 року. Зводилася на кошти поміщика Йосипа Надаржинського, сина протоієрея Т.В. Надаржинського. У середині XIX ст. добудовано трансепт із апсидами.

До Благовіщенської церкви приписана усипальниця на цвинтарі з ім'ям Святого Кирила і Мефодія та одно престольний храм на честь Архангела Михаїла в с. Радомлі, збудований у 1811 році поміщиком Олексієм Якубинським.

Благовіщенський храм зведений у стилі раннього класицизму з елементами бароко з цегли, поштукатурений, хрестовий в основі з напівкруглою центральною і прямокутною боковими апсидами. Із західного боку – дзвіниця. Притвор розділений арками на три нефи. Підлога зроблена із метласького кахля.

Дзвіниця – чотириярусна з підвалом: нижні три яруси поступово скорочуються у плані четверика, верхній – восьмимерик – закінчується шатровою главою, яку вінчає високий чотиригранний шпиль. Нижній ярус служить входом у церкву, на другому – розміщені дзвони, на третьому – із чотирьох сторін в овальних нішах розміщувалися годинники, у верхньому ярусі в на півовальних нішах у кожній грані були встановлені дзвони курантів.

Особливістю споруди є застосування тропів замість традиційних парусів, тематичний розпис східної грані восьмирика й наявність чотирьох входів замість трьох та їх нетрадиційне розміщення.

З часу освячення храму минуло більше двох із половиною століть. Стіни храму бачили багато, змінилися десятки священників. У другій половині 30-х років ХХ ст. радянська влада закрила церкву й зробила все для знищення православ'я. Був перерваний духовний зв'язок поколінь. Але віра в Бога – це духовна потреба людини, таємно здійснювали таїнство хрещення. Тепер тут відновлено соборне богослужіння.

Вознесенська церква

Храм побудований у російсько-візантійському стилі, цегляний, у середині – оштукатурений, зовні – облицьований червоною цеглою.

Дзвіниця двохярусна: нижній ярус – четвертик, два верхні – восьмерики. Завершення купола та дзвіниці шоломоподібне з ребрами. Фасади основної будівлі та дзвіниці декоровані арками, нішами, поясами арочок і зубців, колонами. Декор виконаний із застосуванням лекальної цегли, підлога – із метласького кахелю. Особливістю споруди є розміщення різниці та дияконника центрального нефа за боковими апсидами. Споруда вирізняється чітким силуетом, що відображає архітектурний напрямок кінця XIX ст.

Перша церква в Тростянці була побудована з дерева ще в 1660 році й діяла майже 150 років, аж до XIX ст. Але її повністю знищила пожежа, як і багато будівель у центрі міста. Досить тривалий час богослужіння відбувалося в Благовіщенській церкві.

Кошти на нове будівництво пожертвовані особисто Федором і Юлієм Кенігами. (80 тис. карб.) та фірмою "Л.Є. Кеніг - спадкоємці" у розмірі 59 160 крб. Крім того, кошти виділили: Т.А. Блох – 300, Ф.І. Даманський, І.М. Бриславець, Ю.Ф. Бенкост – по 100 крб. Було вкинуто в кружки й надійшло дрібних пожертвувань – 580 крб. Усього – 140 385 крб.

Крім грошових надходжень, передано Тростянецьким селянським товариством – 1,57 га землі, І.В. Асмуловим – 15000 шт. цегли, П.В. Кононенком – 2 вагони лісу, Скубенком і Штрандтманом – 50 пудів цвяхів.

Грамота з дозволом на будівництво підписана високо преосвященним архієпископом Харківським і Охтирським Арсенієм 17 травня, а закладено храм 26 травня 1905 року.

Храм споруджений за проектом відомого архітектора Олексія Бекетова. Керував будівництвом єпархіальний архітектор В.Х. Немкін. Закінчено його в 1913 році, і 9 червня храм освячений його єпископом Сумським Федором.

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва національного значення «Тростянецький»

На західній околиці м. Тростянець, частково на території Тростянецької міської ради (66,6 га), частково Станівської сільської ради (189,4 га) розташований парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Тростянецький». Основою парку є дібровний масив природного походження. Композиційну вісь його становить каскад з трьох штучних водойм загальною площею 18,4 га, дві з яких було утворено на початку ХІХ століття, шляхом побудови двох дамб на річці Тростянець, а третя – у 80-х роках уже ХХ століття. На схилах різної крутизни (7-15°, а інколи 30-35°) та експозиції, що збігають до водойм, виростають дуб, ясен, липа, клен. Ближче до водойм тоді ж висадили біогрупи сосни та ялини.

Будівництво парку розпочалось з облаштування доріг навколо ставків, вимощування їх цеглою, прокладання спланованих по горизонталях доріжок на крутих, покритих лісом схилах. В глибині лісу, у вершині однієї із заток найбільшого ставка було споруджено грот з трьома арками по фасаду, викладеними із каменя пісковика. Вінчався грот куполом із червоної цегли, який начебто утворював другий поверх, по колу якого мали місце кілька вікон, облямованих диким каменем. Тут вдалося максимально використати красу природного пейзажу і гармонійно поєднати його з архітектурою споруди.

В природному деревостані парку – пам'ятки ростуть дуби віком 350-400 років з низько опущеними широкими кронами. які є характерними для дерев, що виростили на свободі, чи, принаймні, не в густому стоянні. На це звертав увагу проф. М. М. Орлов, а пізніше і В. В. Гурський. Дерев інших видів (ясен, клен, липа) мають значно менший вік. Звідси можна припустити, що під час створення парку не мав тієї повноти, як то є зараз. Густим є і підлісок, головним чином з ліщини та бруслини. Разом з

підростом липи, ясена, ільма та інших порід підлісок утворює майже непроникний для ока ярус.

У трав'яному покриві можна виділити аспект ранньовесняних ефемероїдів (проліска, ряст, пшінка та деякі інші) та аспект, що змінює його, широкотрав'я з тривалою вегетацією. У трав'яному покриві домінує яглиця, за якою за рясністю йдуть копитняк європейський, зірочник лісовий, медунка, купина багатоквіткова, як домішка – фіалка дивна, вороняче око, чина весняна, гравілат міський, маренка запашна, розхідник звичайний, кропива дводомна та деякі інші. На початку вегетаційного періоду ранньовесняні рослини утворюють різнокольоровий суцільний покрив на схилах різної експозиції та крутизни.

Поряд з місцевими видами на території парку ростуть вихідці з різних регіонів України, природних зон, країн і континентів. Добре почувуються тис ягідний – із західних районів України, Криму, Західної Європи, Прибалтики та Кавказу; горіх маньчжурський – із Далекого Сходу; модрина сибірська – з Сибіру Росії, європейська – з центральної Європи; кипарисовик горіхоплідний, модрина японська, софора японська, хеномелес японський, горіх Зібольда – з Японії; айлант – з Китаю; дуб каштанолістий – з Азербайджану та Ірану та інші. Особливо вражає велика кількість вихідців з Північної Америки, що добре прижилися. Це сосни Веймутова та Банка, ялини канадська та Енгельмана, псевдотсуг тисолиста і сиза, дуби північний і крупноплідний, ялиці одноколірна та бальзамічна, гікорі білий і гіркий, клен сріблястий, черемха пізня, гіркокаштан червоний, кипарисовик Лавсона, яловець віргінський тощо.

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Тростянецький» має значну історичну, наукову та естетичну цінність. про останнє свідчить і той факт, що щороку тут відбуваються міжнародні пленери художників – пейзажистів, окремі картини яких зберігаються в галереї міста.

Згідно Державного кадастру природно-заповідного фонду України парк засновано на початку ХІХ століття. На той час це були земельні

володіння Олександри Надаржинської – онуки Тимофія Васильовича Надаржинського – першого володаря Тростянецького маєтку, який був духовником Петра I. Далі Тростянецьким маєтком володіли нащадки Надаржинських по чоловічій лінії, аз 1820 року по жіночій лінії у роді Корсакових, а з 40-х років у роді князів Голіциних. За князів Голіциних згаданий раніше грот використовувався для проведення театралізованих вистав. Під час вистав для створення більшого ефекту, артисти перевдягалися в німф та сільфід, а ліс навколо грота було ілюміновано. З того часу ця споруда відома під назвою «Грот німф».

В 1864 році в Тростянці у Голіциних гостював П. І. Чайковський, на той час – студент Петербургської консерваторії. Він був у великому захопленні від природи Тростянця, про що писав у листі до своєї сестри. Саме тут він створив свій перший великий твір – увертюру до драми Островського «Гроза».

В 1868 році князь Олексій Васильович Голіцин продав Тростянецький маєток купцю А. А. Марку, у якого в 1874 році його придбав Леопольд Єгорович Кеніг, відомий на той час цукро заводчик. До Жовтневої революції Тростянецький маєток перебував у власності нащадків Л. Є. Кеніга. Весь цей період парк утримувався в належному стані, постійно облаштовувався, будувались нові споруди та висаджувались нові рослини. На схилах яру, що безпосередньо примикають до Тростянця, було висаджено сосну Веймутову, сосну чорну австрійську, модрина, ялину. На північному узліссі дібровного масиву, що є також територією парку, на початку ХХ століття зведено будинок в стилі модерн, в якому проживала родина керуючого лісовим господарством останнього власника Тростянця (Юлія Леопольдовича Кеніга). Будівля двоповерхова, з баштою в східній її частині і добре вписується в оточуюче середовище. На даний час в будівлі розташована наукова установа лісового профілю – Краснотростянецьке відділення Українського науково-дослідного інституту лісового господарства та агромеліорації. До будинку веде алея з липи кримської

(єдине місце виростання цього виду у Сумській обл.). Вік лип перевищує 100 років, санітарний стан цілком задовільний.

Після 1917 року парк перетворився у природну лабораторію науковців лісової справи. Саме тоді була організована Краснотростянецька лісова дослідна станція. В 1928 році співробітниками станції закладено дендрологічний парк на зрідженій ділянці старого природного лісу, на вільних місцях якого введені нові породи. До кінця 50-х років у ньому вже нараховувалось понад 120 нових для північно-східної України видів дерев та чагарників. Розташований він на крутому південному схилі балки, що спускається до водойми.

У 1960 році парк був затверджений постановою як заповідний об'єкт республіканського значення. Нині він має статус загальнодержавного значення. В 1962-64 рр. на території парку на площі 6 га закладено новий дендропарк. Було висаджено понад 30 тисяч саджанців, отриманих із багатьох дендропарків і ботанічних садів. У дендропарку на той час нараховувалося понад 250 видів і різновидів дерев, чагарників і ліан. Нині в його живій колекції зібрані представники 40 родин. Найбільшим видовим різноманіттям представлені розові (55 видів і форм), бобові (20) та соснові (близько 30 видів).

Грот німф

«Грот Німф» розташований в глибині парку. Він споруджений з великих плоских каменів в 1809 р. до 100-річчя Полтавської битви. Сам грот складається з трьох об'єднаних аркових входів, виконаних з великих неотесаних каменів пісковика і цегляного купола діаметром близько 10м товщина стін близько 1,5 м. З купола в різні боки розходяться чотири підземні ходи.

Що можна сказати про призначення гроту. Точних архівних даних немає, а за спогадами старожилів вимальовується наступна картина.

«Грот Німф» був декоративним спорудою і використовувався для відпочинку та розваги господаря садиби і його гостей. Усередині по периметру купола розташовуються кріплення для факелів, при світлі яких проходили всі заходи всередині гроту. У самому куполі було кілька аркових вікон через які сонці також трохи освітлювало приміщення.

З чотирьох підземних ходів за призначенням використовувався тільки один (дальній лівий). При вході в підземний хід спочатку була невеличка кімната, а далі йшов тунель висотою 2.5 м. і довжиною близько 20 м., викладений цеглою у формі арки, який закінчувався круглим залом. Після війни підземний хід був засипаний піском.

На початку ХХ ст. були тут ложі для глядачів. Під час театральних вистав для створення більшої ілюзії танцювали німфи та сільфіди, а довколишній ліс був добре ілюмінований.

У 1944 році у Грот німф для знешкодження Тростянецьким військовим комісаріатом звозяться міни, снаряди, бомби. Вибух пошкодив частину цегляного купола. З роками перекриття повністю зруйнувалися.

За функціональним спрямуванням економічного розвитку історично Тростянець належить до промислових міст, водночас в ньому спостерігається значний потенціал для розвитку курортної інфраструктури. В сучасних економічних умовах важливого значення набуває розвиток туристичної сфери. Важливим підґрунтям для розширення можливостей туристичної інфраструктури є зосереджена на території міста культурна спадщина та значний рекреаційний потенціал.

Географічне розташування Тростянця, історичне промислове спрямування розвитку міста позначилось на особливостях збереженості культурної спадщини, планувальної структури. В існуючому нині вигляді планування центральної частини збереглось без значних змін з початку ХІХ ст. Північно-східні та південно-західні і райони міста розбудовані у ХХ ст., за потребами генеральних містобудівних документів радянського періоду.

Високий ступінь цінності територій безпосередньо пов'язаних із пам'ятками архітектури та містобудування в історичному центрі Тростянця складається з природно-ландшафтних якостей, значною збереженості історичної основи планувальної структури, високого ступеню збереженості громадських споруд та насиченості традиційної рядової забудови.

Найбільш цінною частиною історичного центру є панський маєток та комплекси Благовіщенської та Воскресенської церков. Пам'ятки архітектури та значна і рядова забудова вирізняються масштабною єдністю.

2.2 Історико-культурні заповідники, історико-культурні заповідні території, об'єкти природно-заповідного фонду

Гетьманський національний природний парк

Парк створений 27 квітня 2009 року з метою збереження, відтворення і раціонального використання типових та унікальних природних комплексів Лівобережного лісостепу, що мають важливе природоохоронне, наукове, естетичне, рекреаційне та оздоровче значення, відповідно до статті 53 Закону України «Про природно-заповідний фонд України».

НПП «Гетьманський» створений на території Великописарівського, Охтирського та Тростянецького районів Сумської області. Загальна площа території парку становить 23360,1 га, у тому числі 11673,2 га складають землі, вилучені в установленому порядку та надані парку у постійне користування, і 11686,9 га - землі, включені до його складу без вилучення у землекористувачів. Парк розташований у мальовничій долині р. Ворскла і репрезентує природні комплекси Лівобережного Лісостепу.

Основою «Гетьманського» стали заповідне урочище «Литовський бір» та гідрологічний заказник «Бакирівський». Перший являє собою природний сосновий бір на піщаній терасі лівого берега річки Ворскли площею 41 га. Інколи він вважається навіть найстарішим лісом Лівобережної України, адже вік деревостанів тут сягає близько 210 років. Він характеризується

багатою флорою, за участю видів з Червоної книги України (далі – ЧКУ), зокрема тут знаходяться великі популяції чудового першоцвіту борів – сону лучного. Тут також виявлений червонокнижний гриб - мути́н собачий.

До складу парку входить одне з найбільших боліт зони Лівобережного степу площею 1947,9 га – Бакирівське (колишній гідрологічний заказник загальнодержавного значення "Бакирівський"). Окрім типових водно-болотяних видів рослин, тут виявлено близько 60 видів лікарських рослин. Загалом на території парку виявлено близько 400 видів рослин, серед них такі рідкісні занесені до Червоної книги України, як витончені косарики тонкі, болотяні орхідеї: пальчатокорінник Фукса та зозулинець болотяний, стрункий рябчик руський, а також надзвичайно рідкісна шейхцерія болотна, що зникає при найменших змінах гідрорежиму. Територія парку також характеризується наявністю типових і рідкісних угруповань Зеленої книги – формаціями латаття білого, латаття сніжно-білого (всім відомі витончені «водні лілеї») та глечиків жовтих.

Багатою є фауна «Гетьманського», адже одних тільки комах тут виявлено понад 260 видів. З тваринного світу джміль моховий, жук-олень, махаон, мнемозина, поліксена, п'явка медична та сорокопуд сірий занесені до ЧКУ, а мінога українська, журавель сірий, горностай та видра річкова, окрім ЧКУ, занесені ще й до Європейського Червоного списку.

Новостворений парк також багатий на історико-культурні об'єкти, що характеризують весь історичний розвиток Слобожанщини. Зокрема на території Зарічненської сільської ради знаходяться скіфські кургани - найвища точка парку.

З усіх річок області саме заплава Ворскли в найменшій мірі зазнала втручання людини у природні процеси. Вона є однією з найчистіших і найкрасивіших річок України.

Тому саме територія басейну Ворскли стала «ядром» Гетьманського нацпарку. У долині річки один за одним ідуть 12 заповідних урочищ. Найбільше з них, «Литовський бір», безпосередньо прилягає до русла ріки.

Це унікальний реліктовий сосновий бір, в якому ростуть дерева, вік яких нараховує понад 300 років.

Заплава річки Ворскла збереглася у первісному вигляді завдяки створеним заказникам загальнодержавного значення («Бакирівський», «Климентівський», «Хухрянський») та місцевого значення («Ямний»).

Хухрянський гідрологічний заказник знаходиться в Охтирському районі. Його площа становить 4 591, 6 га. Тут зберігся типовий для регіону заплавної комплекс із переважанням справжніх заболочених лук, боліт і водойм. На підвищенні розкинулися типові справжні луки, представлені угрупованнями костриць східної і лучної, мітлиці тонкої та тимофіївки лучної. Ці злаки утворюють досить високий і густий травостій, в якому зустрічаються такі лучні види, як пахуча трава звичайна, тонконіг лучний, деревій звичайний, суховершки звичайні, дзвінець малий.

Між селами Журавне та Хухра водне дзеркало мілководних стариць заросло водяним різакон алоєвидним та жабурником звичайним, а між ними — острівці квітів латаття білого та глечиків жовтих.

На території заказника можна побачити регіонально рідкісних представників фауни, зокрема велику білу, руду та сіру чаплю, чорного шуліку, малу курочку, куницю лісову.

Климентівський заказник знаходиться біля міста Охтирки. Він був створений у 1979 році як гідрологічний заказник місцевого значення, а у 1998 році, зважаючи на виняткову наукову та екологічну цінність цієї території, статус заказника було підвищено до загальнодержавного рівня.

Бакирівський гідрологічний заказник розташований на території трьох районів Сумської області — Тростянецького, Охтирського та Великописарівського. Його площа — 2 606 га. Це величезний обводнений заплавної комплекс річки Ворскла. Тут охороняється одне з найбільших боліт лісостепової зони, цінна флора і фауна. Поверхню водоймищ вкривають чагарники ряски.

Тут зустрічається водяна сосонка — оригінальна рослина, яка дійсно нагадує невелику сосну. Над рікою зростають хащі очерету та аїру, цінної лікарської рослини з приємним ароматом.

Бакирівський заказник є місцем проживання багатьох видів водно-болотяних птахів. Основними видами є пастушка, качка, бугай, бугайчик, крячки, кулики, очеретянка, вівсянка. Саме на території цього заказника гніздиться журавель сірий, занесений до Червоної книги України.

Загалом же на території парку зустрічається 16 видів представників фауни, занесених до Червоної книги. Це і підорлик малий, і орел-карлик, і видра, і горностай, і мінога, і махаон, і мнемозина... А ще унікальні рослини, також із Червоної книги, — пальчатокорінник травневий, зозулинець болотяний, любка дволиста, лілія лісова, плаун річковий, барвінок малий, купальниця європейська, наперстянка великоцвіта.

У заплаві Ворскли розташована значна частина Тростянецького лісового масиву — відомого у світі лісу природного і штучного походження. Тут вже понад 120 років проводять свої дослідження видатні вчені, серед яких були М. Орлов, Г. Висоцький, П. Погребняк, О. Жуков, Б. Шустов, В. Гурський та інші. Сьогодні перебіг природних процесів у лісових екосистемах вивчає Красно-Тростянецька лісова дослідна станція, заснована ще у 1923 році. Взагалі, традиція створення штучних лісових насаджень на Тростянецьчині виникла дуже давно. Ще у 1896 році тростянецькі лісівники на виставці у Харкові отримали золоту медаль за успіхи в лісозведенні на великих площах. Лише на території станції росте до ста видів дерев.

Унікальність Гетьманського національного парку полягає у тому, що тут збережено різноманітні типові ландшафти Лівобережного лісостепу — від низинних заплав, сфангових боліт до реліктових корінних лісів.

2.3 Аналіз зон охорони пам'яток культурної спадщини, що є діючими на час складання історико-архітектурного опорного плану

В межах міста діють пам'яткоохоронні обмеження, що встановлено на основі матеріалів Історико-архітектурного опорного плану м. Тростянець Сумської області, розробленого Науково-дослідним інститутом теорії та історії архітектури і містобудування (НДІТІАМ) у 1989 р.

Відповідно до діючого генерального плану міста діючими є наступні охоронні зони пам'яток культурної спадщини та об'єктів культурної спадщини:

- комплексна зона охорони садибного комплексу Кенінга, Благовіщенської церкви, Виробничого комплексу економії Л. Кенінга, магазину купця Ф.Курила та пам'ятника П.І. Чайкоському;
- зона охорони Воскресенської церкви;
- зона охорони промислового комплексу пісочного та рафінадного цукрових заводів Л. Кенінга;
- зона охорони економічної лікарні.

Зважаючи на відсутність змін в архітектурно-містобудівній ситуації з часу, що пройшов з дати затвердження чинних зон охорони пам'яток культурної спадщини, діючі зони охорони вимагають приведення до вимог сучасного законодавства та вимог Державних будівельних норм в частині уточнення меж та встановлення зон регулювання забудови та охоронюваного ландшафту.

2.4 Загальна характеристика історичних ареалів населеного пункту

Результати досліджень та аналіз етапів розвитку та розпланування міста, ступень збереженості історичної планувальної структури, концентрація об'єктів культурної спадщини дозволяють визначити історичний ареал, який охоплює центральну територію міста сформовану

впродовж XIX ст. Виявлення планувальних елементів виконане методом кореляції історичних планів міста. Планувальними межами середмістя в сучасних умовах є вул. Миру, північна межа забудови по вул. Миру, вул. Горького, межі історичного промислового комплексу по вул. Горького, 58 та східна межа садиб №№42-24 по вул. Горького, північно-східна межа ділянок №7 та №11 по вул. Б. Хмельницького, південно-східна межа ділянки №11 по вул. Б. Хмельницького, вул. Горького, вул. Татаренка.

Вказана територія успадкувала планувальний історичний каркас вулиць та історичний пейзажний характер розпланування другорядних вулиць, який сформувався у першій половині XIX ст. Перебіг подальшого історичного розвитку міста свідчить про високу міру збереженості структури містобудівного ядра.

Спрямування трасування значної кількості вулиць на території середмістя зумовлене рельєфом місцевості та комунікаційними зв'язками між міськими районами та транзитними шляхами.

В межах запропонованого історичного ареалу міста сконцентрована і більшість пам'яток архітектури та містобудування, що є містобудівними домінантами та акцентами в історичному середовищі міста, значна кількість пам'яток історії та монументального мистецтва місцевого значення.

На підставі наведеного вище обґрунтування, визначаються межі історичного ареалу, які проходять: вул. Миру, північна межа забудови по вул. Миру, вул. Горького, межі історичного промислового комплексу по вул. Горького, 58 та східна межа садиб №№42-24 по вул. Горького, північно-східна межа ділянок №7 та №11 по вул. Б. Хмельницького, південно-східна межа ділянки №11 по вул. Б. Хмельницького, вул. Горького, вул. Татаренка.

Історичний ареал охоплює історично сформовану частину населеного місця, а саме – середмістя Тростянця, що зберегло найбільш давні об'єкти культурної спадщини і пов'язані з ними розпланування та

систему забудови, які походять з попередніх періодів розвитку, типові для історичних етапів розвитку міста. Історичний ареал охоплює найбільш освоєну в минулому і добре збережену частину території історичного міста, що відрізняється традиційним характером середовища і значною кількістю об'єктів культурної спадщини.

Режими використання території історичного ареалу визначаються регулятивними обмеженнями використання територій зон охорони пам'яток. Території пам'яток належать до земель історико-культурного призначення.

У межах історичного ареалу пріоритетним напрямом містобудівної діяльності є збереження традиційного характеру середовища історичного ареалу, охорона і раціональне використання розташованих в його межах нерухомих об'єктів культурної спадщини, збереження містобудівної ролі пам'яток архітектури та містобудування.

У межах історичного ареалу опрацюванню проектної документації на будівництво, реконструкцію будівель і споруд повинно передувати розроблення історико-містобудівних обґрунтувань, які мають бути затверджені у відповідності до вимог чинного законодавства – Закону України «Про охорону культурної спадщини» та «Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць».

Перелік об'єктів культурної спадщини

Пам'ятки архітектури національного значення

1. Вознесенська церква, початок ХХ ст. Вул Червоноармійська,53. Охоронний №1550
2. Благовіщенська церква, 1744-1750 рр. Вул. Горького. Охоронний №1551
3. Парк «Нескучне» - парк (охоронний №1548), грот німф (охоронний №1549), будинок головного управителя маєтками(охоронний №1546)
4. Садибний комплекс: Садиба Кенінга, Круглий двір, ХVIII-ХІХ ст. , вул. Миру, 16 – головний будинок (охоронний №1546), Круглий двір (охоронний №1547)

Пам'ятки архітектури місцевого значення

1. Комплекс Економічної лікарні, кінець ХІХ – початок ХХ ст. Вул. Горького, 55 – лікарня з амбулаторією, хірургічний комплекс, господарський комплекс. Охоронний №316-См
2. Магазин купця Ф.Курила, 1908 р. Вул. Горького, 26. Охоронний №315-См

Пам'ятки історії місцевого значення

1. Братська могила учасників громадянської війни, радянських воїнів та пам'ятник воїнам землякам. Біля школи ім. Шевченка. Охоронний №1151
2. Братська могила радянських воїнів. Біля школи ім. Островського. Охоронний №1152
3. Братська могила радянських воїнів. Центральне кладовище
4. Братська могила радянських воїнів. Колишне с. Радомля. Охоронний №1188

5. Братська могила радянських воїнів. Колишне с. Смородине. Охоронний №1153
6. Танк Т-34, встановлений на честь 183 танкової бригади, яка відзначилася у боях за звільнення міста. Площа ім. 40 армії. Охоронний №1725
7. Могила Боєва І.К. – Героя Радянського Союзу. Центральне кладовище
8. Могила Борисенка М.П. – Героя Радянського Союзу. Центральне кладовище
9. Будинок, в якому відбувся перший Тростянецький з'їзд рад. Вул. Леніна, 4. Охоронний №1869
10. Будинок, в якому жив і працював Чайковський П.І. – російський композитор. Вул. Миру, 16. Охоронний №1204
11. Будинок школи, в якому народився, жив і навчався Хвильовий М. (Фітільов М.Г.)- український письменник. Вул. Червоноармійська
12. Будинок, який відвідував Грабовський П.А. – український, поет, публіцист. Вул. Кірова
13. Паровоз 3-м 708-89 (виготовлений Іжорським заводом «Красный профинтерн». Локомотивне депо станції Смородине. Охоронний №1727

Пам'ятки монументального мистецтва місцевого значення

1. Пам'ятник П.І. Чайковському. Вул. Миру. Охоронний №1729
2. Пам'ятник олімпійському чемпіону В.П. Куцу. Охоронний №1730

Натурна фотофіксація пам'яток культурної спадщини